

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

130:4 • 2010

Koreakriget ur svensk horisont

Jacob Stridsman, *Sverige och Koreakriget: en studie av Sveriges hållning till Koreakonflikten 1947–1953*, Skrifter från institutionen för historiska studier, 1651-0046, 23 (Umeå: Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet 2008). 343 s. (Summary in English: Sweden and the Korean War: a study of the Swedish policy towards the Korean conflict 1947–1953.)

Syftet med Jacob Stridsmans avhandling *Sverige och Koreakriget* är att beskriva och analysera Sveriges hållning till Koreakonflikten, före och under det öppna krig som utkämpades på den koreanska halvön från juni 1950 till juli 1953 mellan, å ena sidan, Nordkorea och Kina understödda av Sovjetunionen och, å andra sidan, Sydkorea med understöd av USA och FN. Statsvetenskaplig forskning om Sverige och Koreakriget har tidigare analyserat opinionsläget i svensk press och riksdagsopinion under konflikten. Koreakriget har också figurerat i historiska undersökningar om Herbert Tingsten som opinionsbildare, om svensk-amerikanska relationer och om utrikesnämnden.¹ Stridsmans studie handlar om den politik som den svenska regeringen och dess säkerhetspolitiska organ – utrikesförvaltningen och försvarsstaben – förde i förhållande till konflikten och om de bedömningar av konfliktens utveckling och av den svenska hållningens konsekvenser som gjordes inom regeringen och de säkerhetspolitiska organen. Till skillnad från föregångarna begränsar inte Stridsman sin undersökningsperiod till krigets första år utan sträcker sig från hösten 1947 ända fram till vapenstilleståndet i juli 1953.

Stridsman nalkas inte sitt ämne från något uttalat teoretiskt perspektiv, men ett övergripande problem för honom är vilka överväganden av utrikes- eller inrikespolitisk natur som låg bakom den svenska regeringens agerande. Följande frågor anser författaren vara relevanta att besvara: Kunde Sverige förutse krigsutbrottet? Vad ansågs vara orsaken till kriget och vem ansågs bära ansvar för det? Hur uppfattades FN-aktionens legalitet och de olika parternas motiv och agerande? Kunde krigslyckans dramatiska växlingar förutses, och hur bedömdes risken för en upptrappning av konflikten mot ett tredje världskrig? Vilken krigsutgång önskade Sverige och hur såg Sverige på den krigsutgång

1. Elis Hästad, *Den svenska utrikesdebatten om FN och alliansfrihet* (Stockholm 1955); Barry Holmström, *Koreakriget i svensk debatt* (Stockholm 1972); Fredrika Björklund, *Samförstånd under oenighet: svensk säkerhetspolitisk debatt under det kalla kriget* (Uppsala 1992); Alf W. Johansson, *Herbert Tingsten och det kalla kriget: antikommunism och liberalism i Dagens nyheter 1946–1952* (Stockholm 1995); Charles Silva, *Keep them strong, keep them friendly: Swedish-American relations and the Pax Americana, 1948–1952* (Stockholm 1999); Stefan Ekecrantz, *Hemlig utrikespolitik: kalla kriget, utrikesnämnden och regeringen 1946–1959* (Stockholm 2003).

som blev? Hur ansåg man att Sverige borde agera i Koreakonflikten? Vilka konsekvenser ansågs olika sätt att agera kunna få för Sveriges del?

Stridsman konstaterar att den svenska regeringen vid Koreakrigets utbrott ställde sig bakom den USA-ledda FN-koalitionen och bibehöll denna position under de tre år kriget varade, med undantag för de nedlagda rösterna vid omröstningarna i generalförsamlingen våren 1951 efter Kinas intervention i konflikten, omröstningar som gällde utpekandet av Kina som angripare och införandet av ekonomiska sanktioner mot landet. Detta var dock betydelselösa demonstrationer, vilkas verkan dessutom mildrades av utförliga svenska röstförklaringar. Ur USA:s synpunkt var de omfattande svenska satsningarna på det nationella försvaret viktigare än Sveriges stöd i voteringar där västsidans förslag ändå kunde samla betryggande majoriteter. Det fanns av den anledningen inte heller något skäl för USA att straffa Sverige, och från 1952 kunde Sverige köpa amerikanska vapen på samma villkor som NATO-länderna. Att USA gärna föreslog Sverige som opartisk mellanhand i Koreakonflikten antyder också den tillit som fanns. Den västvänliga linjen i Koreakonflikten drevs dock inte utan vända av den socialdemokratiska regeringen (från 1951 en socialdemokratiskt dominerad koalitionsregering med Bondeförbundet) som hela tiden fruktade att förlora vänsterväljare till kommunisterna.

Sveriges diskreta uppslutning bakom USA och dess allierade i Korea 1950–1953 kan kontrasteras med den öppet kritiska hållning som intogs under Vietnamkriget 1965–1975. Ändå var den amerikanska bombkrigföringen mot Nordkorea väl så brutal som den mot Nordvietnam och USA:s allierade i Sydkorea väl så korrupta som de i Sydvietnam. Skillnaden berodde sannolikt på att den svenska regeringen i Koreakonflikten delade USA:s syn på den kommunistiska sidans skuld till kriget, och inte heller hade samma USA-kritiska hemmaopinion att hantera som under 1960-talet. Krigsutbrottet i Korea ledde snarast till att den svenska regeringen tonade ned vissa tendenser till folkhemska, välfärdsideologiska neutralism mellan öst och väst, en position som hade gjort sig gällande efter andra världskriget och kommit till tydligt uttryck så sent som under riksdagens utrikesdebatt i mars 1950. Neutralitetspolitiken blev nu i stället en fredspolitik, Sveriges obundenhet en möjlighet att bygga broar mellan öst och väst och bidra till en tryggare värld. De svenska insatserna för stilleståndsövervakning och repatriering av krigsfångar i Korea kunde lyftas fram som bevis för detta.

Stridsmans text rymmer en del stilistiska svagheter. Författaren talar om Stockholms arbetarkommun som "stockholmssossarna" (s. 109), och när han vill uttrycka att Sveriges utrikesminister, professorn i folkrätt Östen Undén, i en viss fråga intog en väl formalistisk ståndpunkt heter det att det varit bättre för Undén att "skippa det juridiska härklyveriet" (s. 275). Stridsman använder också pronomen som "vi" (n. 435, s. 195) och "vår" (s. 298) när han egentligen

menar svenskarna och Sverige. Att skriva att Sydkoreas diktator Syngman Rhe vägrade "låta kommunisterna vinna på walk-over" (s. 281) är direkt opassande, eftersom Koreakriget ju inte var någon fotbollsmatch utan en väpnad konflikt med miljontals dödsoffer.

Fel som gäller transkriptionen av ryska namn, förnamn på göteborgska ekonomihistoriker eller översättningen av begreppet *joint chiefs of staff* är givetvis av marginell betydelse, liksom att texten till ett par av noterna har fallit bort. Däremot finns allvarliga invändningar att rikta mot Stridsmans beläggsteknik, invändningar som skapar osäkerhet kring författarens elementära hantverkskunskaper. Den brittiske journalisten Paul Johnsons polemiska översiktsverk *Moderna tider* ger nog inte den mest opartiska beskrivningen av Indiens utrikespolitik under Nehru (s. 238, not 561), lika litet som Simon Sebag Montefiores måleriska Stalinbiografi *Den röde tsaren och hans hov* bör användas för att karakterisera sovjetledaren Malenkov (s. 284, not 686). Och är det rimligt att bygga framställningen av konflikten mellan president Truman och general McArthur på Trumans memoarer (s. 165, not 397)? Är Henry Kissingers memoarer verkligen den bästa källan att åberopa för att belägga betydelsen av Kissingers eget besök i Kina 1971 (s. 212, not 478)?

Brydd blir man också när Barry Holmströms avhandling om svensk opinion under Koreakriget åberopas för att beskriva bakgrunden till själva konflikten (not 50–51, s. 28f.; not 56, s. 32; not 65, s. 37) i stället för något vetenskapligt verk som beskriver just detta, eller när författaren hänvisar till dåtida svensk dagspress för att återge innehållet i 1949 års Genèvekonvention (n. 541, 543, s. 232) i stället för att hänvisa till själva fördragstexten. För sina bakgrundsbeskrivningar om Koreahalvön och om USA inför 1952 års presidentval använder Stridsman utan kommentarer svensk diplomatrapportering från perioden (not 48, s. 27; not 72, s. 39; not 73, 76, s. 40f.; not 639, s. 266). Men de svenska UD-tjänstemännens samtida bedömningar i dessa frågor speglar givetvis inte något vetenskapligt forskningsläge och kan inte heller förväntas ge de perspektivrika och nyanserade analyser som bör underbygga en akademisk avhandling. Några ingående kunskaper om Korea – eller ens om amerikansk inrikespolitik – hade knappast dessa diplomater och de kunde lika litet som andra samtida förutse alla långsiktiga konsekvenser av de händelser som de bevittnade. Innehållet i deras depescher tillhör i stället det som Stridsman med sitt avhandlingsprojekt har åtagit sig att analysera för efter världens räkning.

Avhandlingens syfte är att beskriva och analysera Sveriges agerande i samband med Koreakonflikten. Stridsmans sätt att formulera sina undersökningsfrågor ("kunde Sverige...", "vad...", "vem...", "vilka...", "vilken...", "hur...") tillgodoser bättre avhandlingsprojektets beskrivande ambitioner än dess analyserande. Frågeordet "varför" lyser som synes med sin frånvaro, och bristen på teori-anfnytning gör det övergripande problemet bakom undersökningen otydligt. I

vilket större sammanhang är det hans studie av Sverige och Koreakriget egentligen hör hemma? På vilket sätt ska den göra oss klokare? En avhandlingsförfattare som väljer att avstå från explicit teorianvändning kan ju i stället tydliggöra sitt bidrag till mänsklighetens utökade vetande genom att utgå från den tidigare forskningens empiriska resultat och försöka problematisera dessa. Det råder ingen tvekan om att Stridsman behärskar forskningsläget väl, både det svenska rörande inrikes- och utrikespolitik kring 1950 och det internationella rörande Koreakriget. Det svenska forskningsläget redovisas emellertid ganska skissartat, och författaren konfronterar sällan sina egna fynd med tidigare undersökningars. Den internationella forskningsdiskussionen redovisas däremot mycket ingående, men denna litteratur har ju bara indirekt beröring med det som är undersökningens huvudtema.

Avhandlingstexten framstår följaktligen som ganska ofokuserad, och det blir inte alltid självklart för läsaren vilket syfte de omfattande litteraturreferaten är tänkta att tjäna. I kapitel 2, som avhandlar Koreafrågan före 1950, går det exempelvis 19 sidor innan Sverige ens nämns. Landet figurerar totalt på sammanlagt fyra av kapitlets 29 sidor. Givet avhandlingens syfte är det först i kapitel 5 och 6 (där Sverige omnämns på 40 av 49 respektive 90 av 101 sidor) som proportionerna i framställningen börjar te sig rimliga.

Rent generellt har jag inga stora invändningar mot de tolkningar Stridsman gör av sitt källmaterial. Däremot tror jag att han med andra frågor och delvis annat källmaterial skulle ha nått längre i sin strävan att analysera Sveriges hållning till Koreakonflikten. Trots ambitionen att undersöka såväl de bedömningar som gjordes inom regeringen som inom utrikesförvaltningen och försvarsstaben, kommer ändå det partipolitiska spelet på regeringsnivå att dominera framställningen. Här är resultatet dock ganska förutsägbara. Mer spännande hade varit att lägga fokus på relationen mellan regeringen och den säkerhetspolitiska byråkratin, där de socialdemokratiska politikerna inte hade självklart stöd bland diplomater och militärer för sin uttolkning av neutralitetspolitiken. Här finns en äldre studie av Karl Molin att anknyta till, och Stridsman själv har tidigare publicerat en förtjänstfull undersökning av Erik Bohemans diplomatiska rapportering ur samma perspektiv.²

Särskilt militärledningens försök att använda Koreakriget för att påverka försvarets utformning hade varit värt att undersöka. När överbefälhavaren Helge Jung under en regeringsföredragning i december 1950 tog Kinas intervention i konflikten som utgångspunkt för att kritisera regeringens senaste försvarsproposition störtade försvarsminister Allan Vougt ut ur konseljrummet i

2. Karl Molin, *Omstridd neutralitet: experternas kritik av svensk utrikespolitik 1948–1950* (Stockholm 1991); Jacob Stridsman, "Erik Boheman – västvänlig diplomat under det kalla kriget", i Kent Zetterberg (red.): *Hett och kallt: tre studier i svensk säkerhetspolitik och strategi gentemot västmakterna i början av det kalla kriget* (Stockholm 1999) s. 99–140.

vreresmod. I ett enskilt samtal med Jung nästa dag förklarade statsminister Erlander att denne nog varit skicklig på att driva försvarsfrågan, men att det nu inte fanns någon möjlighet att få regeringspartiet med på ytterligare anslags-
höjningar. Uppträdet under gårdagens konselj hade varit en av de otrevligaste stunderna i Erlanders liv, förklarade han för överbefälhavaren, och i fortsättningen måste därför statsministern och "vissa statsråd" hålla regelbundna möten med försvarsledningen för att bygga upp en strategisk samsyn. Detta är en intressant illustration till Erlanders berömda strävan att sköta viktiga delar av säkerhetspolitiken på egen hand, utan inblandning från "neutralitetsortodoxa" figurer som utrikesminister Undén eller personer som Erlander saknade förtroende för – som Vougt.³

Det förefaller också som om militärledningen såg ett värde i rapporterna från slagfälten i Korea när det gällde att inför politikerna motivera behovet av vissa vapensystem. Den 29 juni 1950, samma dag som Söul föll för Kim Il Sungs trupper och det såg allmänt dystert ut för den fria världen, skrev Jung i sin dagbok att man på försvarsstaben "njöt" av nyheterna från Korea eftersom de bevisade betydelsen av tungt artilleri. Några svenska militärobservatörer sändes aldrig i väg till fronten, men den svenske militärattachén i Washington fick regelbundet tillträde till Pentagons underrättelseorienteringar. Också miliärattachérapporterna från Moskva under Koreakriget, där den briljante attachéveteranen från Hitlers Berlin, generalmajor Curt Juhlin Dannfelt, sekunderades av den spionerande flygöversten Stig Wennerström, hade varit intressanta att få analyserade ur detta perspektiv. Skildringen av den diplomatiska miljön i Moskva i Juhlin Dannfelts opublicerade memoarer och den bild han där ger av den som ryssvänlig utpekade beskickningschefen Rolf Sohlman hade varit värdefull att konfrontera med det samtida källmaterialets vittnesbörd.⁴

Det är också förvånande att Stridsman inte ägnar någon större uppmärksamhet åt det faktiska svenska bidraget till FN-insatsen i Korea – fältsjukhuset i Pusan. Det kom något sent på plats men beskrevs som effektivt och välskött och fick stort utrymme i amerikansk press, eftersom det alliansfria Sveriges ställningstagande mot den kommunistiska aggressionen hade ett visst propagandavärde. Svenska diplomater insåg fältsjukhusets positiva betydelse för Sverigebildningen i USA och ville helst tona ned det faktum att det inte var svenska staten som officiellt stod som huvudman utan Svenska Röda Korset. Genom att organisera bidraget på detta sätt hoppades dock Sverige kunna undvika att

3. Helge Jungs dagbok 5–6/12 1950, Helge Jungs arkiv, Krigsarkivet (KrA), för Erlanders upplevelse av episoden se Tage Erlander, *Dagböcker 1950–1951* (Hedemora 2001) s. 18 ff.

4. Helge Jungs dagbok 29/6 1950; handlingar om kontakterna med Pentagon i UD 1920 HP, vol. 735, Riksarkivet (RA); Curt Juhlin Dannfelts arkiv finns i KrA, memoarerna från tjänstgöringen i Moskva i vol. 2.

öppet kopplas ihop med FN:s militära insats. När de deltagande nationerna paraderade i New York på FN-dagen 1951 fanns ingen svensk personal med. Neutralism präglade även skrivierna om Koreasjukhuset i svensk press, där insatsen skildrades som allmänhumanitär och aldrig kopplades samman med FN-sidans krigsansträngningar. Att det inte var så man såg saken på UD är dock tydligt. Av en promemoria från april 1952 framgår att fältsjukhuset uppfattades som ett stycke bytesgodis i relationerna med USA, potentiellt inlösningsbart mot ökade vapenköp eller någon annan åtrådd nyttighet. Svenska statens gnidiga fakturerande av USA för olika kostnader i samband med sjukhusets drift bör samtidigt ha frestat på amerikanernas tålmod. De dokument som Koreasjukhuset lämnat efter sig i UD:s arkiv rymmer med andra ord mycket stoff som är väl ägnat att belysa avhandlingens problematik.⁵

Detsamma gäller volymen "Fredspatruller militärobservatörer". Sådana frågor är sällan rent militärtekniska utan rymmer åtskilligt av politiska överväganden och komplicerade diplomatiska förhandlingar. När det blev aktuellt att organisera en internationell stilleståndsövervakningskommission i Korea förde USA fram Sverige som ett tänkbart deltagarland. Det svenska försvaret hyste dock farhågor om att kunna bemanna missionen med kvalificerade officerare i tillräckligt antal, särskilt då andra länder nominerade av västsidan – som Norge och Schweiz – verkade vilja backa ur. Norge hade ännu större brist på höga officerare än Sverige, och Schweiz ville av neutralitetspolitiska skäl ogärna skylta i en öst-västkonflikt som "USA:s kandidat". Om det ärkenneutrala Schweiz uteblev från övervakningskommissionen men Sverige ställde upp (vilket Sverige knappast hade råd att neka USA), riskerade skuggorna att falla än tyngre över den svenska neutralitetspolitiken, och detta måste till varje pris undvikas. Under våren 1952 pågick därför intensiva militärdiplomatiska samtal mellan Stockholm och Bern, och dessa hade varit väl värda att analysera i just denna avhandling. Nu får framtida forskare ta sig an även denna uppgift.⁶

Slutligen finns det i en diplomatihistorisk undersökning alltid anledning att intressera sig för utländska arkiv. Utan tillgång till amerikanska och brittiska dokument skulle vi inte veta särskilt mycket alls om den svenska säkerhetspolitiken under kalla kriget. När Stridsman frågar sig (s. 255) vilka kontakter som kan ha förevarit mellan det svenska FN-sändebudet och den amerikanska FN-delegationen antyder han inte med ett ord att det finns amerikanska arkiv som möjligen skulle kunna ge svar på detta.

Det finns med andra ord en del kritiska synpunkter att framföra. Jag har

5. Material om Koreasjukhuset finns i UD 1920 HP, vol. 694–695, RA, bl.a. "PM ang. vissa frågor som bör upptagas i gemensam beredning med försvarsdepartementet" 28/4 1952.

6. Se UD 1920 HP 48 FF, vol. FN 1869, RA; i denna volym finns också material som hade kunnat komplettera Stridsmans framställning på s. 214–216 kring larmrapporterna om förhållandena i FN:s fångläger på ön Koje.

när det gäller formalia uppehållit mig vid vissa stilistiska svagheter, vid författarens val av sekundärlitteratur och vid hans beläggsteknik. Överlag tror jag inte att Stridsmans bakgrundsteckningar blivit särskilt missvisande, men dessa tillkortakommanden förmedlar en osäkerhet rörande författarens praktiska färdigheter som historiker. När det gäller själva undersökningen önskar jag att han hade varit mer problemfokuserad och ansträngt sig mer för att placera in sin studie i dess svenska kontext. Jag har också visat på en del arkivmaterial som han hade kunnat utnyttja för detta. Poängen med den delen av min kritik är inte att författaren missat vissa dokument – det är knappast möjligt att undgå när man sysslar med modern politisk historia. Med en mer renodlad fokusering på avhandlingens problem tror jag ändå hade hjälpt Stridsman att hitta fram till just dessa spännande dossierer i UD:s arkiv. Mycket annat av den stora mängd UD-material som han oförskräckt har plöjt igenom tror jag däremot hade kunnat lämnas åt sidan eftersom det inte ger oss särskilt mycket ny kunskap om Sverige och Koreakriget. Det hade också förbättrat undersökningen om han hade vågat ställa mer förutsättningslösa frågor av typen "varför" och inte bara frågor om "vad", "vem" och "hur" – även om den senare, mer anspråkslösa formen av nyfikenhet givetvis är legitim den också.

Gunnar Åselius*

* Fakultetsopponent